

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2013

Kristína Hrušková

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Město Holýšov – jeho vznik, vývoj a významné
památky a jejich historie**

Kristína Hrušková

Plzeň 2013

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor České dějiny

Bakalářská práce

**Město Holýšov – jeho vznik, vývoj a významné
památky a jejich historie**

Kristína Hrušková

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Touto cestou bych ráda poděkovala panu PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D.
za odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 PŘEDHISTORICKÉ PAMÁTKY A NÁLEZY	4
3 HISTORIE MĚSTA	8
4 VÝZNAMNÉ PAMÁTKY	18
4.1 Koncentrační tábor Holýšov	18
4.1.1 Život v koncentračním táboře	21
4.2 Holýšovské hřbitovy	23
4.3 Radnice	27
4.4 Kostel sv. Petra a Pavla	31
4.4.1 Stavba kostela	31
5 ZÁVĚR.....	34
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
7 RESUMÉ	38

1 ÚVOD

Tato práce je zaměřena na historii Holýšova, města, které leží na hlavní trase mezi Plzní a Domažlicemi. Téma jsem si zvolila z důvodu dlouhodobého zájmu o město Holýšov, které je zajímavé jak svojí historií, tak památkami a stalo se svědkem dramatických, ale i klidných období během své historie. Upoutaly mě zajímavé historické události a dochované památky. Musím samozřejmě připomenout i období fungování významné sklárny, která byla unikátní nejen v Rakousku-Uhersku, ale i v pozdějším Československu.

Cílem mé práce je analyzovat otázku vývoje od vesnice k městu, popis a rozbor konkrétních památek. Připomínám i vývoj průmyslu ve městě od vzniku holýšovské sklárny až po její přeměnu v muniční továrnu za druhé světové války a závod na výrobu autodílů po válce až do současnosti. Chtěla bych nastínit toto složité a proměnlivé období.

Práce obsahuje tři základní kapitoly, členěné do dalších podkapitol. V první se věnuji předhistorickým památkám a nálezům na území Holýšova či jeho blízkého okolí. Zaměřila jsem se na konkrétní nálezy a jejich popis, např. na významný objev urny z roku 1900 nebo unikátní nález 48 mohylových hrobů u Dolní Kamenice. Konec úvodní kapitoly je věnován velice zajímavému objevu dvou keltských mincí, které potvrdily domněnku o rozvoji obchodu, který směřoval i za hranice území. Druhá kapitola je stěžejní částí této práce a navazuje na část první. V druhé kapitole se zaměřuji na samotnou historii města od počátků po současnost. Uvádím zde, jak vznikl název Holýšova, jeho proměny v čase, dále pak významné rody pod které Holýšov jistou dobu patřil. Jednalo se třeba o horšovsko-týnské panství či šlechtický rod Lobkoviců z období 14–15. století. Za zmínku stojí i fakt, že v dalších stoletích obec Holýšov patřila k chotěšovskému klášteru, který byl zrušen nařízením císaře Josefa II. v roce 1782. V kapitole připomínám i pozdější období až

do roku 1925, kdy obec patřila šlechtické rodině Thurn-Taxisů. Zajímavé je také období během třicetileté války, kdy dochází k poněmčování obyvatel. Dále se zaměřuji na vznik významné sklárny v roce 1897, její rozvoj i pád. V závěru kapitoly uvádím rok 1960, kdy se stal Holýšov městem, ale i zajímavost, že vlajka a znak vznikly o deset let později. V závěrečné třetí kapitole se blíže zabývám významnými památkami. Ty jsou rozděleny do čtyř podkapitol. První přibližuje vznik koncentračního tábora na území Holýšova, který byl pobočkou Flossenbürgu. Život v něm trávil mnoho vězňů z celé Evropy, především ženy. Další podkapitolou jsou holýšovské hřbitovy. Jedná se o tři hřbitovy, které se kdy v historii Holýšova nalézaly. Úplně první hřbitov se nacházel téměř v centru města při hlavní silnici. Byl založen u holýšovského kostela sv. Petra a Pavla již v roce 1352. Druhý hřbitov se nalézal na místě dnešního pomníku obětem druhé světové války v horní části města. Na současném třetím hřbitově jsou pohřbeni kromě občanů Holýšova i oběti druhé světové války. V obřadní síni je umístěna pamětní deska obětem první světové války. Pro historiky i místní občany, je zajímavá budova radnice, a to jak z historického, tak i z architektonického hlediska. Nezaměřuji se pouze na její historii a vzhled, ale i na konkrétní popis interiéru, který se během 20. století několikrát změnil. V současnosti je s radnicí spojená nová budova. Ve vůbec poslední části se zmiňuji o kostele sv. Petra a Pavla, postaveného původně v gotickém slohu, ale ve středověku často přestavovaného, jeho konečná podoba je barokního provedení.

Hlavní kniha, ze které jsem čerpala nejvíce informací je Holýšov v historii a současnosti od Václava Posledního. Toto dílo shrnuje téměř 700 let historie města. Dočteme se zde jak o historii, památkách, ale i o geografických či geologických průzkumech v samotném Holýšově a jeho okolí. Dále je to kniha Holýšov v dobové fotografii stavby od Jana Valeše. Kniha nám přibližuje zajímavé informace o výstavbě radnice nebo o rozvoji Holýšova. Nachází se zde obrazová příloha, která je velice

zajímavá. Patří k ní i fotografie z období výstavby radnice. Ke své práci jsem použila několik zajímavých článků z různých časových období, které jsem dohledala v Holýšovském zpravodaji. Ostatní literatura nebyla tolik využívána jako výše uvedené tituly, přesto jsem přihlédla k informacím, které mi poskytla.

Při své práci jsem využila metody analýzy, kdy jsem prostudovala knihy týkající se mého tématu. Hlavní důraz jsem kladla na historický vývoj. Poté jsem provedla komparaci, kdy jsem dané texty porovnála a vytřídila do určitých okruhů. Pozornost jsem věnovala shodným a rozdílným interpretacím autorů. Nakonec jsem provedla syntézu, díky níž jsem shrnula veškeré informace dohromady. V textu jsem také využila citací, které nám přibližují dané období.

2 PŘEDHISTORICKÉ PAMÁTKY A NÁLEZY

O přítomnosti člověka v okolí současného města Holýšova svědčí nálezy, které zde byly náhodně objeveny nebo zjištěny archeologickým průzkumem. O vůbec prvním nálezů na území Holýšova, prováděného pomocí průzkumné sondy, se můžeme dočíst v zápisech pana Maschka z let 1900–1914.

V zápise pan Maschek uvádí: *„Na můj popud byly zahájeny vykopávky na parcele 851 v Holýšově. Vybrané místo bylo na nálezy velmi bohaté. Majitel, pan Wacker, však byl na svůj pozemek velmi opatrný. Díra byla 1 metr hluboká, 4 metry široká a 7,5 metru dlouhá. Vedoucím vykopávek byl preparátor plzeňského muzea, pan Štrunc“.*¹

Roku 1900 byla v budově bývalého hostince nalezena malá urna.² Roku 1926 provedli pracovníci městského historického muzea v Plzni průzkum na území Holýšova. Nalezli tábořiště lovců z nejmladšího laténského období s bohatými zbytky keramiky a kostí zvířat, jako byl tur divoký, vepř či čelist rysa.³ O dalším nálezů z období eneolitu se zmiňuje i paní Eva Čajanová-Jílková, a to v knize Domažlicko s okolím v pravěku. Uvádí zde nález kamenného kelímku. Dle těchto objevů jsou mohylové hroby nalezené v Holýšově považovány za jedny z nejstarších, a to přibližně z let 1800–1450 před naším letopočtem.⁴ O přítomnosti člověka v období eneolitu a neolitu nesevďčí pouze tyto nálezy, ale i další vykopávky, a to z lokality Čelákovská hora. V roce 1988 je objevili manželé Baštovi. Našli zde množství keramických střepů a pozůstatky nadzemní kúlové stavby včetně ohniště, kamenné zemědělské náčiní jako byl srpový čepel, drtidlo a nálezy rohoží a obilných zrn na keramice.

¹ VALEŠ, Jan, *Holýšov v dobové fotografii*, Holýšov 2007, s. 2.

² POSLEDNÍ, Václav, *Holýšov v historii a současnosti*, Domažlice 1973, s. 28.

³ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 2.

⁴ POSLEDNÍ, s. 29.

Byly zde nalezeny i nádoby netypického amforovitého tvaru, což svědčí o cizím vlivu, který se sem patrně dostal při obchodu se solí.⁵

Roku 1999 objevil plzeňský archeolog Milan Metlička další důkazy nedaleko Holýšova v oblasti Ohůčova. Jednalo se o kamennou štípanou industrii. Po podrobnější analýze lze konstatovat, že nálezy z doby kamenné jsou značně chudé, zato nálezů z doby bronzové je zde více. Tak například o osídlení Holýšovska z doby bronzové nás přesvědčí velké mohylové lokality jako je mohylník u Horní Kamenice nebo mohylová pole u Hradce u Stoda či mohylník na potoce Hořina atd. Díky těmto nálezům můžeme předpokládat, že mohylový lid se spíše věnoval pastevectví a díky nálezům dřeva předpokládáme, že krajina okolo Holýšova byla zalesněna především buky a duby, což je velice vhodné např. pro chov vepřů. Rovněž se předpokládá, že tito lidé vedli spíše polonomádský život a díky možnosti cestování často zbohatli. Víme to díky nálezům bronzových předmětů v oblasti mohyl, jako byly spony, srpy, zbraně, náramky, prsteny, jehlice, nůžky a mnoho dalších.⁶ Přítomnost osídlení přímo v Holýšově na sídlišti Na Stráni přinesly další výzkumy. Byly zde nalezeny i dva žárové hroby. V prvním z nich byla zachovaná urna, ve druhém jen část nádoby. Byly také objeveny zbytky ohniště. Na základě těchto nálezů se lze domnívat, že pohřebiště Na Stráni patří do mladší doby bronzové.⁷

Díky letecké prospekci provedené v roce 2000 bylo odhaleno, že obyvatelé doby bronzové pobývali v prostoru kolem dnešního nádraží Českých drah. Toto tvrzení podpořily i povrchové průzkumy a záchranné sondy. Poslední lokalitou, kde se můžeme setkat s osídlením z tohoto časového období, je vrch Trný. Na tomto místě bylo v roce 1967 objeveno několik střepů hliněných nádob, které byly předány prehistorickému

⁵ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 3.

⁶ Tamtéž, s. 3–4.

⁷ Tamtéž, s. 4.

oddělení Západočeského muzea v Plzni. Tyto nálezy jsou kladeny do doby knovízské či halštatsko-laténské.⁸ Kolem přelomu pozdně halštatského období a starší doby železné, přibližně roku 500 před naším letopočtem, dochází ke změně klimatu. Ochladilo se, a tak dochází s výjimkou hradišť k úbytku obyvatel. A tak se život do naší oblasti vrací až kolem roku 700 našeho letopočtu, kdy začala vznikat výšinná hradiště, která dohlížela nad kupeckými stezkami či měla správní úlohu. Jednalo se o kontrolu důležitých surovinných center. Díky průzkumu Jarmily Justové z roku 1979 víme, že takovým centrem u nás bylo hradiště v Hradci u Stoda, které mělo nebyvalou rozlohu až 6 hektarů. Proto se usuzuje, že hradiště mělo i funkci správního regionálního centra.⁹

*„V oblasti Holýšova nebyly žádné slovanské nálezy dosud prokázány“.*¹⁰ Tento systém slovanských hradišť položil základ budoucího vývoje správních celků a tyto prvky přežívají dodnes. Další nálezy jsou zaznamenány v holýšovském katastru. Jedná se o nález střepů uren se šňůrkovým ornamentem, různé kosti a dřevěné uhlí, vše bylo nalezeno na náměstí 5. května. Dále pak střepiny nádob halštatské keramiky s jednoduchým klikatým ornamentem nalezených na Výhledech. Dalším velice důležitým objevem je nález 48 mohylových hrobů u Horní Kamenice. Místo objevu se nazývá *„V behnách“*. Nachází se nad soutokem dvou potůčků. Byl zde nalezen bronzový meč listového tvaru a střepiny nádob z nejstarší doby mohylových hrobů.¹¹ Zajímavý je i nález deseti spon pravděpodobně z období středověku. Jedná se o zlaté spony tzv. *„haffa“*. Bohužel byly tyto spony ihned po objevení prodány, a tak nemohly být blíže prozkoumány.

V Holýšově byl také učiněn velice zajímavý nález dvou keltských mincí, které jsou nyní uloženy v mincovním archivu Zemského

⁸ POSLEDNÍ, s. 29.

⁹ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 5.

¹⁰ Tamtéž, s. 6.

¹¹ POSLEDNÍ, s. 28–29.

uměleckého muzea ve Stuttgartu. Byly přijaty a zaevidovány dne 27. února 1908 pod čísla 2212 a 2213. Jejich nálezce byl pan Heinrich, který byl uměleckým malířem. „*Jedná se o dvě stříbrné tetradrachmy o průměru 36 a 31,6 mm.*“¹² Váha první mince je 12,32 gramu a druhé 10,14 gramu. Obě mince jsou na lícové straně zdobeny perlovým kruhem, který lemuje obvod mince a hlavou s ornamentem. Na rubové straně je opět perlový kruh a silueta koně s rozetou. Ornament na mincích je velice špatně rozpoznatelný, ale místo ražení se rozpoznat dá. Jako místo ražení mincí je uvedeno dnešní Rumunsko. Díky zkoumání víme, že se jedná o tetradrachmy ražené Dáky v Banátu. Přesné místo nálezu bohužel uvedeno není.¹³

¹² BENEŠ, JUSTOVÁ, Byli v Holýšově Keltové, *Holýšovský zpravodaj*, 2004, s. 8.

¹³ Tamtéž, s. 7–8.

3 HISTORIE MĚSTA

S názvem města Holýšov ve tvaru Hollysehovo se můžeme setkat v listině z roku 1215–1216. Zde je uváděn Holýšov ve spojitosti s dalšími osadami, jako byl například Přetín. Údaje jsou uvedeny v době po založení chotěšovského kláštera za probošta Zdislava. Dalším velice významným datem pro vznik města je rok 1273, přesněji datum 23. května 1273. Toto datum je uvedeno v listině spolu s názvem města Holissouo, kterou vydal římský papež Řehoř X. pro chotěšovský klášter. Po celou předhusitskou dobu patřila ves Holýšov chotěšovskému klášteru. Existuje pouze jedna výjimka. Roku 1290 byla ves Holýšov podstoupena k užívání Hortmanovi z Touškova a jeho manželce Přibce, a to až do jejich smrti. Podrobnější údaje o této vsi nalezneme v urbáři chotěšovského kláštera z roku 1367.¹⁴ Najdeme zde například zmínku o rozloze obce, ve které bylo evidováno 15 sedláků a 4 podruzi s výměrou 15 lánů země.¹⁵ Díky knihám z roku 1354 a 1383 víme, že v Holýšově již existoval kostel sv. Petra a Pavla a obec tak dosáhla určitého významu.¹⁶

Roku 1422 dal císař Zikmund většinu chotěšovského kláštera do zástavy, pravděpodobně i Holýšov, ale bližší informace známy nejsou. Díky dílčí ceduli z roku 1539 víme, že část Holýšova patřila horšovskotýnskému panství. Z období 14. a 15. století je známo, že část obce Holýšova připadla na určitou dobu rodu Lobkoviců. Po roce 1620 byla opět majetkem chotěšovského kláštera a to až do roku 1782.¹⁷ Zmínku o obyvatelích a jejich majetku můžeme nalézt v berní knize z roku 1654 a 1757.¹⁸ Během třicetileté války, která se odehrávala v letech 1618–48, dochází k poněmčování obyvatel. Roku 1782 došlo z nařízení císaře Josefa II. ke zrušení chotěšovského kláštera, a tak byl nejen majetek kláštera, ale i Holýšov odkoupen knížetem Karlem Alexandrem Thurnem-

¹⁴ POSLEDÍ, Václav, *Holýšov v historii a současnosti*, Domažlice 1973, s. 12–13.

¹⁵ VALEŠ, Jan, *Holýšov a okolí v nejstarší fotografii*, Praha 2012, s. 1.

¹⁶ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii stavby*, s. 6–7.

¹⁷ VALEŠ, *Holýšov v okolí nejstarší fotografie*, s. 1.

¹⁸ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii stavby*, s. 6–7.

Taxisem. On a jeho rodina držela tento majetek do roku 1848. Holýšov byl pod vlivem této dynastie až do roku 1925, kdy na základě záborového zákona z roku 1919 byl velkostatek zabrán.¹⁹

Významný rozvoj obce nastal roku 1897, kdy zde byla postavena sklárna s názvem Spiegelglasfabrik in Holeischen und Stankau Andreas Zigers SOHN und COMP. Založil ji Ondřej Ziegler²⁰ syn a spol. Sklárna nebyla ovšem vybudována náhodou. Již během 50. let byla Ondřejem Zieglerem starším založena sklářská huť ve vytuňském lese a později i sklárna ve Staňkově roku 1868. Konkrétně se výroba zaměřovala na zrcadlové sklo. S výstavbou je spojen nejen nárůst obyvatelstva, ale i příchod odborníků. S přítomností stále více lidí narůstá i potřeba ubytování. Tak se mění celý vzhled Holýšova a hodně domů bylo postaveno při hlavní komunikaci.²¹ Nevyrábělo se jen zrcadlové sklo, ale později i lité tabulkové a nakonec i barevné obkládací sklo. Do roku 1926 si držela sklárna významné postavení, protože byla jediná tohoto druhu v Rakousku–Uhersku a později první v Československu.

Zaměříme-li se na samotnou výstavbu sklárny, pak je důležité zmínit pana Štěcha, plzeňského architekta, který stavbu vedl. Důležití jsou zde i stavitelé Pašek a Vacík.²² Hlavním vedoucím byl pan ředitel Oppermann. Na počátku roku 1900, při zahájení provozu, zde bylo zaměstnáno 1200 dělníků, ale jejich počet se v průběhu let měnil.²³ Například v době konjunktury byl počet snížen na pouhých 850–900 dělníků. A za doby krize v letech 1930–1934 na pouhých 650 zaměstnanců. Sklárna byla zdrojem obživy pro celé okolí. Na tehdejší

¹⁹ POSLEDNÍ, s. 26.

²⁰ S rodem Zieglerů se poprvé setkáváme v berní ruce z roku 1654 a v matrikách z roku 1662. Tento rod pocházel z oblasti Eisendorfu, původně se jednalo o zemědělce, kteří si přivydělávali povoznictvím. O století později, díky panu Vavřinci Zieglerovi se dynastie uvádí, jako dynastie sklářů. On byl tedy původním zakladatelem, spolu s jeho dvěma syny Janem Volfgangem a Augustinem. Podnikali hlavně v oblasti pohraničí, potom díky Ondřeji Zieglerovi staršímu, který byl synem Jana Volkanga, se jejich podnikání rozšířilo.

²¹ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii stavby*, s. 8.

²² Kolektiv autorů, *Sto let průmyslu v Holýšově*, Domažlice 1997, s. 11.

²³ Kolektiv autorů, *Historie a současnost podnikání na Domažlicku*, Žehušice 2006, s. 64.

poměry zde byl poměrně slušný plat 1,20–1,50 zlatých denně. Po řediteli Oppermanovi nastoupil ředitel Robert Philippot. Roku 1907 se změnil název firmy na Akciovou společnost továren zrcadlového skla a uhelných dolů v Holýšově. V tomto roce byl postaven i nový komín, který měřil 65 m a je v holýšovském SVA k vidění dodnes. Roku 1904 byla uvedena do provozu i lanovka, která sloužila jako spojení s vytuňským dolem Ondřej do roku 1925.

V roce 1903 vznikla sklářská odborová organizace, která měla za úkol čelit bezpráví vůči dělníkům. Jejím předsedou se stal Petr Haingast. 1. ledna 1919 byla v Holýšově zřízena odborová organizace českých sklářských dělníků a předsedou se stal Václav Liška z Holýšova. Němečtí dělníci měli svoji organizaci v čele s Karlem Nestlem z Holýšova. Roku 1923 po řediteli Philippotovi nastupuje ředitel Oppermann, syn zakladatele sklárny spolu se svým zetěm. Sklo z holýšovské sklárny bylo známé po celém světě, odebíralo ho například Švýcarsko, Anglie, Belgie, severské státy, státy na Balkáně, Severní a Jižní Amerika, Austrálie, asijské státy a řada dalších. Roku 1930 se ale projevila krize, a tak se začalo propouštět.²⁴ Roku 1934 byla sklárna uzavřena a rozvoj obce se zpomalil.²⁵ Zařízení bylo rozebráno a prodáno. Pouhých 100 zaměstnanců bylo přemístěno do Světce na sever Čech. Proto se počet nezaměstnaných zvyšoval a ani další roky se situace nelepšila. V roce 1937 objekt bývalé sklárny zakoupilo Západočeské konzumní družstvo, které zde chtělo zřídit velkosklad, velkopekárnou a výrobu na marmeládu a tuky. To se ovšem neuskutečnilo z důvodu podepsání Mnichovské dohody z roku 1938.²⁶

²⁴ POSLEDNÍ, s. 43–45.

²⁵ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii stavby*, s. 8.

²⁶ Kolektiv autorů, *Sto let průmyslu v Holýšově*, s. 14.

Od tohoto roku začalo být soužití Čechů s Němci nepřátelské, neboť se město stalo součástí Sudet.²⁷ Na radnici byl dosazen německý starosta, byla zavedena marka. Mezi lety 1939–1940 byly prostory bývalé sklárny předělány na muniční továrnu. V čele stáli ing. dr. Wolf, ing. Göppert, ing. Metzger, ing. dr. Bach a ing. Völker.²⁸ Byli sem přiváženi váleční zajatci z celé Evropy na práci v továrně. Roku 1944 byla na statku pana Pičmana zřízena pobočka koncentračního tábora Flossenbürg. Blíže se k tomuto tématu zmiňuji v kapitole Koncentrační tábor Holýšov. Ale zpět k Holýšovu. Bývalá sklárna nedostala pouze nový ráz, ale i nové jméno Werk I. jako součást Metal Werke Holleischen. Roku 1945 byla postavena vodárna, elektrárna a zahájena stavba sídliště, zvaném Výhledy. Tohoto roku byl také vybudován most přes železnici a započata stavba nádraží.²⁹ V dubnu téhož roku byl prostor kolem Holýšova bombardován americkými letadly, která zasáhla dva vagóny na nádraží a následovala exploze. Tato doba byla pro obyvatele Holýšova velice těžká.

Dne 29. dubna 1945 došlo k zastřelení tří válečných zajatců italské národnosti: Oeveri Parazzi, Luciono Enber a Travitti. Tato událost se stala několik dní před osvobozením a měla vést k potlačení nespokojenosti zajatců. Zastřeleni nebyli jen tito tři lidé, ale i dva váleční zajatci Tusof a Gestanov. Češi, kteří nadále setrvali v Holýšově, se rozdělili na dva tábory. Jedni souhlasili s politikou fašistů, ti druzí proti ní úzkostlivě bojovali. V posledních dnech války došlo k útoku na tovární objekty a koncentrační tábor, který byl následně osvobozen. Tento akt provedli muži z Holýšova, Kvíčovic a vojenský útvar Poláků. Ukončení okupace proběhlo dne 5. května 1945, kdy na pomoc Čechům dorazili americké jednotky. Váleční zajatci, kteří byli osvobozeni, odjeli z Holýšova zpět do svých domovů. Následujícího dne 6. května 1945 byl vytvořen Revoluční národní výbor, jehož předsedou se stal Karel Vlček. Po něm byl

²⁷ Tamtéž, s. 9.

²⁸ Tamtéž, s. 17.

²⁹ Tamtéž, s. 9.

jmenován předsedou Jan Hübner. Nastal problém při odsunu Němců a následném stěhování nových občanů do Holýšova. Město bylo poničeno bombardováním, a tak se organizovaly brigády.

Probíhala také obnova závodu, ale situace zde byla složitá. Nebyly peníze na mzdy pro dělníky, což se řešilo prodejem různého zařízení. Závod měl být určen k likvidaci, ale díky zásahu Národní správy se tomu podařilo zabránit. Začalo se zde vyrábět šroubové zboží hlavně pro Škodovy závody. Závod byl znárodněn a nesl nový název-Kovodělné závody Holýšov. Vedoucím se stal Josef Neduchal. *„Byly vyráběny žabky pro žací stroje, kování na okna, čelist'ová sklíčidla, který byla určena i pro vývoz“.*³⁰

Roku 1946 se stal závod součástí Zbrojovky Brno. Výroba zde běžela stále, ale velké množství strojů bylo odvezeno do jiných závodů. Od roku 1948 do roku 1950 patřil závod pod Škodovy závody v Plzni. Škodovka zde zahájila značnou přestavbu umožňující výrobu lehkých obráběcích strojů. Plzeňské závody si držely holýšovskou továrnu až do roku 1950, kdy byla výroba obráběcích strojů přesunuta jinam a rekonstrukce závodu v Holýšově byla přerušena.³¹ Výroba se rozšířila a roku 1951 byly zřízeny Holýšovské strojírny, zhotovovaly se např. zásobníky horké vody, mostní jeřáby, ocelové konstrukce atd. Ředitelem v těchto letech byl Jan Švedla.

Roku 1951 byl podnik začleněn do Autorenovy Praha, s názvem Oblastní závod 300 Holýšov. Ještě téhož roku se podnik stal součástí automobilové opravny Plzeň. Probíhala zde výroba náhradních dílů pro osobní a nákladní automobily Škoda, Tatra a Praga. Celá výroba probíhala podle originální dokumentace, prováděly se zde i generální

³⁰ POSLEDNÍ, s. 79.

³¹ Kolektiv autorů, *Sto let průmyslu v Holýšově*, s. 19.

opravy podvozků a karosérií autobusů škoda.³² Roku 1954 nastala opět změna. Závod spadl pod SVA Praha, n. p. Státní výroby autodílů jako závod 0. Holýšov. Prvním ředitelem v SVA Holýšov byl pan Josef Straka. V té době zde probíhala výroba náhradních dílů a prováděly se zde generální opravy autobusů Škoda 706 RTO, podvozků i karoserií. V Holýšově se také začaly vyrábět úplné karoserie.

Přelom nastal roku 1963, kdy na staré podvozky typů Škoda RO byly montovány nové karoserie Š 706 RTOP. Od roku 1967 zde dokonce probíhala i výroba linkových autobusů s novými podvozky, označenými jako Š 706 RTOH. Výroba autobusů byla ukončena roku 1972, do té doby zde bylo vyrobeno 15 500 vozů. Roku 1968 začal podnik v Holýšově spolupracovat s národním podnikem Tesla Radiospoj a začaly se vyrábět televizní přenosové vozy pro Československou televizi. Vůz byl velice dobře vybaven a dokonce mohl sloužit jako provizorní televizní studio. Jeho hodnota ale nebyla nízká, přesahovala šest miliónů korun. Do konce roku 1973 se těchto vozů vyrobilo celkem 9.

Roku 1967 rozšířil závod svůj sortiment a začala výroba požárních stříkaček PPS 12 a autobusových přívěsů. Těch bylo do roku 1972 vyrobeno 7000 kusů. V tomto roce byla výroba předána závodu Skalica, který byl součástí národního podniku Dopravstroj Bratislava. Roku 1971 převzalo SVA v Holýšově výrobu kabin typu Š 706 z pražské Avie. Během těchto let začalo docházet k sériové výrobě. Byl to čas, kdy ze závodu začalo mizet řemeslo a umění dělníků. Zrušila se výroba hlav válců motorů, protože byla technicky náročná, dále pak výroba požárních stříkaček, přívěsů, autobusů, výroba a montáž navijáků atd. Toto rušení výroby mělo jediný cíl a to uvolnit pracovníky a prostory k výrobě kabin.

Ojedinělým výrobkem závodu SVA byla výroba palivových kohoutů, které závod samostatně vyvíjel. Byl dokonce jediným dodavatelem pro

³² Tamtéž, s. 21.

automobilový průmysl. Tuto techniku vymyslel a praktikoval konstruktér Václav Jindřich. Ale jako většina výroby padla i tato výroba za oběť výrobě kabin. A tak byla výroba palivových kohoutů přidělena do JZD Bohuslavice. Než se začalo s výrobou kabin v Holýšově, sloučilo se holýšovské SVA roku 1972 s pražským podnikem PRAGA. Závod v Holýšově pak nesl název PRAGA–Závody Klementa Gottwalda, n.p. závod 04, Holýšov.

Dlouho tomu tak ale nebylo, roku 1973 byl Holýšov vyčleněn z národního podniku PRAGA a stal se součástí Libereckých automobilových závodů LIAZ. Nesl označení 09 Holýšov. Jak už vyplývá z názvu, začaly se zde vyrábět kabiny nákladních automobilů, byla zahájena výstavba nových objektů a rekonstrukce starých hal. S výstavbou se začalo v roce 1972 a již roku 1973 opustily první kabiny holýšovský závod. Díky panu Josefu Bláhovi, byla v holýšovském závodě zavedena technologie zpracování plechů lisováním. Po všech úpravách, nové výstavbě a zajištění všech potřeb byl závod připraven na sériovou výrobu kabin Š 706, které byly dodávány do Mnichova Hradiště. V těchto letech se také připravovala nová řada vozů s označením 100. 00. První kabiny typu 100. 45 byly hotovy již roku 1974 a zároveň probíhala jejich modernizace. Mezi lety 1989–1990 se výroba vyšplhala až na 20 000 kusů ročně.

V roce 1989 dochází k zásadním změnám v celé společnosti. Zavádí se tržní ekonomika a trh se začíná otevírat zahraniční. „V závodě LIAZ 09 Holýšov pracovalo na konci roku 1990 ještě 1553 pracovníků, kteří vyrobili zboží v hodnotě 436 mil. Kč, z čehož kabiny činily 85 %, což představovalo 19 032 kusů“.³³ Tohoto roku skončila výroba kabin řady RT a MT a o rok později i výroba kabin typu MTS. Mezi lety 1990 a 1991 nastala zásadní změna, a to rapidní pokles výroby. Díky této neblahé

³³ Tamtéž, s. 25.

situaci následně došlo k propouštění zaměstnanců ze všech profesí a to pokračovalo stále. Ti pracovníci, kteří v závodě setrvali, se seznamovali s novým typem práce. Přicházely poptávky ze zahraničí na jednoduché díly a náradí, a tak se vyráběly i palety a regály či rámy pro západní Evropu.

4. února 1991 se stal LIAZ státním podnikem a závod 09 v Holýšově byl odštěpen. Díky tomuto kroku došlo k ekonomické samostatnosti Holýšova. Město tak mohlo navázat kontakty s GmbH Ulm-Donau. Tato firma přesunula značnou část výroby do Holýšova. Byla zde zřízena linka, která sloužila k výrobě koster autobusů i jejich částečnému vybavování. Vůbec první dva autobusy Kässbohrer-Setra opustily Holýšov roku 1992. Výroba koster autobusů narůstala, a tak docházelo k rozšiřování prostor, ať už pro potřebu svařovny na další díly, či přebudování haly na výrobu kabelových svazků do autobusů. Díky tomuto přebudování získalo práci asi 100 žen.

V tomto období také započala spolupráce s německou firmou Heinzl GmbH z Lanshutu. Díky této firmě se holýšovský závod podílel na výrobě karoserií pro známé výrobce automobilů, jakými byli například Audi, RHW, John Deer a další. Mezi lety 1994–1995 převzal holýšovský závod německé firmy Friesa se sídlem v Mannheimu výrobu olejových van, sacích a výfukových potrubí. Kvůli zavedení nové výroby musela proběhnout částečná rekonstrukce z důvodu o instalace hydraulických lisů či žíhací pece.

Roku 1992 díky rozhodnutí Fondu národního majetku vznikla SVA akciová společnost Holýšov s plnou účastí státu. Zhruba 67 procent akcií společnosti bylo rozprodáno mezi 3 tisíce akcionářů. Určité procento bylo rezervováno pro případné zahraniční zájemce a zbytek činil restituční fond. Byla také ustanovena pětičlenná dozorčí rada a sedmičlenné představenstvo. Vstup zahraničního investora do společnosti nebyl

uskutečněn, firma Kässbohrer byla totiž převzána koncernem Mercedes Benz. Vznikla tedy nová firma s názvem EvoBus GmbH, která se rovněž soustředila na výrobu autobusů. Spolupráce mezi holýšovským SVA a německou společností fungovala nadále, německá firma usilovala o kapitálový vstup do majetku holýšovského závodu, ale podmínky získání akcií SVA byly změněny. Stát totiž zbylá procenta akcií SVA prodal na burze a vlastníky akcií se staly podnikatelské subjekty. Mezi těmito subjekty byla První městská banka a.s. Praha, či JUDr. Jaroslav Macháček, kteří ovládali většinu akcií SVA Holýšov. Výroba kabin LIAZ se snížila a kabiny se začaly dodávat pouze v základní barvě a bez výbavy. Na druhou stranu narůstala ale produkce pro firmu EvoBus, byly to především části koster autobusů a celé kostry typu S 250 Speciál.

Koncem roku 1996 nastala zase změna, výroba celých koster autobusů byla zastavena a nahrazena jinými komponenty. Díky této změně dochází i k odchodu zkušených řemeslníků. Na druhou stranu výroba kabeláže pro autobusy Aevo Bus byla zdokonalována, a tak rostla kvalita práce.³⁴ V roce 1997 vzniká SVA TRADE spol. s. r. o. Podniká díky pronajmutí aktiv SVA a. s.

O tři roky později v roce 2000, byla založena společnost SVA Holýšov a. s. Stále zde fungovala výroba v oblasti automobilového průmyslu. Mezi lety 2000 a 2008 byly v holýšovském závodě prováděny výrobní procesy jako lakování, klempířské a karosářské práce, tepelné zpracování kovů, fosfátování, lisování ocelových plechů apod. Roku 2008 však závod SVA Holýšov a. s. zanikl.³⁵ Od roku 2008 do roku 2009 byly prostory bývalé sklárny využívány firmou Faiveley Transport. Následně byla tato firma přemístěna do Nýřan a holýšovský závod zůstal nevyužíván.

³⁴ Tamtéž, s. 21–28.

³⁵ Kolektiv autorů, *Historie a současnost podnikání na Domažlicku*, s. 122–124.

Holýšov se stal městem teprve 1. července 1960, ale znak a vlajka mu byly přiděleny o 10 let později 27. dubna 1970. Městský znak tvoří pozdně gotický štít, který je zaklenutý do formy čtyřúhelníku. Znak je dělený napříč. V horní polovině zlaté barvy jsou umístěna tři černá paroží. Ty představují symbol zakladatele tepelského a chotěšovského kláštera, ke kterému obec ve svých počátcích náležela. V dolní polovině se nacházejí dvě pole. Modré, v němž je vyobrazeno stříbrné oválné zrcadlo se zlatým okrajem, což byl symbol holýšovské sklárny, ve druhém poli stříbrné barvy je vyobrazena červená růže za třemi ostnatými dráty. Ty představovaly symbol koncentračního tábora v Holýšově za druhé světové války. Po roce 1993 byl tento znak změněn. Ve spodní části nového znaku se nachází překřížený stříbrný klíč a meč na modrém poli.³⁶ Vrátime-li se k druhému symbolu města Holýšova, tedy vlajce, vidíme, že vlajka má obdélníkový tvar. Jsou na ní vyobrazeny tři barvy: žlutá (zlatá), bílá (stříbrná) a modrá. Vrátime-li se k vývoji Holýšova, je to město, které bylo po válce ve velice špatném stavu, ale díky snaze a úsilí občanů Holýšova se ve velmi krátké době změnilo. Ať už se jednalo o hospodářství či zřízení nové školy, mateřské školy, dvojích jeslí, sportovního stadionu, kluziště, úpravy kina a sportovní haly, rekonstrukce pily, samoobsluhy, veřejného osvětlení atd.³⁷

³⁶ Tamtéž, s. 9–10.

³⁷ Tamtéž, s. 45–86.

4 VÝZNAMNÉ PAMÁTKY

4.1 Koncentrační tábor Holýšov

Nejdříve je důležité položit si otázku, proč si nacisté zvolili právě město Holýšov? Pravděpodobně kvůli vojensko-geografickým a komunikačním důvodům.³⁸ Holýšovem totiž prochází železniční trať, což byla jedna z hlavních cest vedoucích do Bavorska. Svoji roli také sehrály objekty bývalé sklárny a dostatek pracovní síly. Přesto bylo třeba dalších pracovníků pro muniční továrnu. Proto vedení společnosti DWM požádalo velitelství SS v Oranienburgu, o přidělení vězňů jako pracovní síly. Bylo však nutné zřídit zvláštní ubytovací prostory. Požadavkům vyhovoval pozemek pana Pičmana v Novém Dvoře. Ovšem rodina Pičmanů byla vlastenecká, a pozemek nechtěla vydat. Proto jim Němci velkostatek zabavili a rodinu vypověděli z Holýšova. Nejprve byl statek v rukou Německé osidlovací společnosti, po její likvidaci ho převzala do vlastnictví zbrojní továrna. Část pozemků byla prodána sedlákům. Pičmanův statek byl přeměněn na vězeňskou ubytovnu, kde byl zřízen mužský tábor. První transporty během roku 1943 přivážely vězně, kteří byli potřební na výstavbu táborů, většina z nich byla polské národnosti. Byli sem přiváženi také Rusové, Italové, Poláci, Francouzi a Holanďané. Jednotky SS dohlížely na úpravu bývalé sýpky, ze které se stala ubikace pro 800 vězeňkyň. Přestavěna nebyla pouze sýpka, ale i dřívější ovčín, který sloužil mužské části vězňů.³⁹

Roku 1944 došlo k odsunu mužských vězňů zpět do koncentračního tábora Flossenbürg a tábor se změnil na koncentrační tábor žen. „*Začaly přijíždět transporty pohublých a ponížených žen z KT Rawensbrück v pruhovaných vězeňských šatech, aby své poslední síly vynaložily na nebezpečnou práci při výrobě zbraní v muniční továrně*“.⁴⁰ Jednalo se většinou o politické vězeňkyně, ať už to byly Rusky, Polky,

³⁸ FIŠER, Jiří, *Tam, kde stával Flossenbürg-Koncentrační tábor Holýšov*, Holýšov 2010, s. 35.

³⁹ Tamtéž, s. 35–36.

⁴⁰ Tamtéž, s. 36.

Slovenky, či Němky a další. Dle záznamů z úřadů zemské justiční správy v Ludwigsburgu byl tábor uveden dne 17. dubna 1944 jako ženský koncentrační tábor Rawensbrück s 66 vězeňkyněmi.⁴¹ Ovšem v květnu a červnu uvádí záznamy již 195 ženských vězeňkyň. Díky vzpomínkám paní Catherine Roux víme, že první transport francouzských žen do Holýšova z koncentračního tábora Rawensbrück se uskutečnil v květnu roku 1944 a další transport 150 žen 4. června 1944. Poslední transport byl v říjnu 1944. V táboře se tehdy nacházelo 600 uvězněných žen.⁴²

Našlo se několik účtů, ve kterých správa koncentračního tábora Flossenbürg požaduje od společnosti Metallwerke Holleischen s.r.o. poplatek za pronajaté otrocké pracovnice. Z dokladů lze zjistit, že do tábora bylo deportováno stále více vězňů, převážně více žen než mužů.⁴³ „V precizně zhotovené statistice vedením tábora zpracované ke dni 28. února 1945 jsou v holýšovském táboře evidovány 3 říšské Němky, 3 Belgičanky, 379 Francouzek, 1 Litevka, 169 Polek, 1 Rumunka, 132 Rusek, 2 Španělky, 1 Češka, 1 Maďarka a 1 žena bez národnosti“.⁴⁴ Je známo několik dalších zpráv, například zpráva z roku 1944. Podle historika a specialisty na odloučené tábory Dr. Hanse Brenera se v těchto zprávách uvádí, že ženský tábor byla pobočka koncentračního tábora Flossenbürgu. Není to však zcela přesné, protože do 1. září 1944 Holýšov i další tábory jako např. tábor v Kraslicích spadají pod správu koncentračního tábora Rawensbrück.⁴⁵

Co se týče samotného koncentračního tábora v Holýšově, jeho obvod byl oplocen ostnatým drátem a hlavní brána byla osazena těžkými vraty. Kupodivu reakce žen, které sem byly transportovány, byly spíše pozitivní, pokud je srovnávaly s podmínkami v mateřském táboře. Byla

⁴¹ Tamtéž, s. 36.

⁴² VALEŠ, Jan, Koncentrační tábor Holýšov, *Holýšovský zpravodaj*, 2006, s. 12.

⁴³ FIŠER, Tam, kde stával Flossenbürg-Koncentrační tábor Holýšov, s. 37.

⁴⁴ VALEŠ, Koncentrační tábor Holýšov, s. 12–13.

⁴⁵ FIŠER, Tam, kde stával Flossenbürg-Koncentrační tábor Holýšov, s. 37.

zde jídelna, několik sprch, i když pouze se studenou vodou, a každá z uvězněných žen měla právo na dvě přikrývky.⁴⁶ Dle hlášení ze dne 1. ledna 1945 víme, že se dosáhlo značných zisků pro WVHA SS díky práci vězňů v německém průmyslu. Pracovní podmínky nebyly příliš ideální, délka pracovní doby byla 12 hodin a pracovalo se šest dní v týdnu. Málo známá je skutečnost, že vlastníci koncernu Quandt, kteří úzce souviseli s nacistickým vedením, dosáhli zisků z práce totálně nasazených. Málokdo už ví, že tyto zisky byly po válce investovány do automobilky BMW.⁴⁷

Roku 1945 bylo z deportovaných maďarských Židů odesláno 550 žen a dívek do odloučeného tábora Flossenbürg v Norimberku. Ten byl zničen a 402 vězeňkyň bylo přepraveno do odloučeného tábora v Holýšově. Dne 6. března 1945 sem bylo deportováno 143 maďarských Židovek a 9. března téhož roku 259 maďarských Židovek. Sloužily jako levná pracovní síla v muniční továrně.⁴⁸ Velice důležitou roli sehrálo školení vězeňkyň, které se konalo v Holýšově. Kurzy trvaly dva týdny. Tyto ženy byly buď dobrovolkyně, nebo ženy, které pracovaly v závodech a jimž pracovní úřady tuto službu nařídily. Potřeba ženského personálu ostrahy rostla díky tomu, že vznikaly další a další odloučené tábory. Prvním vedoucím školení byl pan Rink z hlavního tábora ve Flossenbürgu.

*„Dohled nad bezbrannými vězni v táboře vykonávalo Sonderkomando SS Holleischen pod vedením SS-Hauptsturmführera Emila Fügnera v síle 13 Unterführerů, 27 dozorkyň SS (později až 35 dozorkyň SS) a dalších 46-60 mužů SS“.*⁴⁹ Velká část těchto lidí pocházela z okolí Holýšova.

⁴⁶ VALEŠ, Koncentrační tábor Holýšov, s. 13.

⁴⁷ FIŠER, *Tam, kde stával Flossenbürg-Koncentrační tábor Holýšov*, s. 38–39.

⁴⁸ FIŠER, Jiří, *Podíl KT Flossenbürg-komando Holýšov*, Holýšov 2005, s. 10–11.

⁴⁹ FIŠER, *Tam, kde stával Flossenbürg-Koncentrační tábor Holýšov*, s. 39.

4.1.1 Život v koncentračním táboře

Vězni, kteří se ocitli v koncentračních táborech, neměli žádná práva. V táboře byl vytvořen systém trestů, který se uplatňoval v případě sníženého výkonu. Ve velmi málo případech se stalo, že vysoký výkon byl odměněn nějakou prémie. Strava samozřejmě nebyla vyhovující ani dostatečná a díky tomu rychle ubývala fyzická síla vězňů. V táboře byla očividně mizerná zdravotní péče, což mělo za následek mnoho nemocí, které buď vedly k oslabení nemocného či jeho smrti.⁵⁰ Vězni se také často stávali „pokusnými králíky“, když na nich byly prováděny různé pseudovědecké pokusy.⁵¹ Podíváme-li se na souhrnné ztráty na lidských životech v Československu od roku 1939 do roku 1945, překvapí nás číslo 360 000 mrtvých. Bylo umučeno 195 000 lidí a 118 600 zahynulo z rasových důvodů.⁵²

Vrátíme-li se zpět ke koncentračnímu táboru Holýšov, je třeba zmínit Francouzsku, Marie-Anne Beck Moeglin-Pfeiffer, která napsala knihu *„Od mého dětství až k deportaci“*.⁵³ Knihu vydalo francouzské nakladatelství Editions Coprur pod názvem *„De mon enfance áma déportation“*.⁵⁴ Tato pozoruhodná žena byla roku 1944 deportována z koncentračního tábora Ravensbrück do Holýšova, aby zde sloužila spolu s dalšími deportovanými ženami jako levná pracovní síla v muniční továrně MWH Holleischen G. M. b. H. Autorka ve své knize popisuje nejen cestu do Holýšova, ale i práci v II. muniční továrně MWH Holleischen v prostoru polesí Hořina. Dále pak zmiňuje své dětství a později zapojení do odboje. Co se týče pobytu v Holýšově, tak této části svého života věnuje celou jednu kapitolu. *„Součástí knihy jsou i dobové skici další z vězněných žen, paní Jeannette L' Herminier, která zachytila*

⁵⁰ Tamtéž, s. 39–40.

⁵¹ FIŠER, Jiří, *Nacistický masakr ve Stodě 1945*, Holýšov 2010, s. 1.

⁵² HAJČÍK, VOLEJNÍK, *Nezapomínáme-Fakta a data o památných dnech a událostech boje proti fašismu*, Praha 1856, s. 56.

⁵³ VALEŠ, Jan, *Ve Francii vyšla kniha o Holýšově*, *Holýšovský zpravodaj*, 2008, s. 10

⁵⁴ Tamtéž, s. 10.

denní realitu v táboře i v továrně črtami na útržcích papírů".⁵⁵ V knize je také možné vidět kopii dopisu, který paní Beck z Holýšova odeslala dne 29. června 1944.⁵⁶

Výpověď této ženy není jediná, která existuje. Díky svědectvím dalších vězněných žen si můžeme vytvořit určitou představu o životě v koncentračním táboře Holýšov. Například je k dispozici výpověď Eisikovitské Fani, která vypráví o 280 ženách, které bydlely v konírně. V závěru své výpovědi se zmiňuje o osvobození tábora v roce 1945.⁵⁷

⁵⁵ Tamtéž, s. 10.

⁵⁶ Tamtéž, s. 10.

⁵⁷ FIŠER, *Podíl KT Flossenbürg-komando Holýšov*, s. 15–19.

4.2 Holýšovské hřbitovy

Město Holýšov má tři významné hřbitovy. První hřbitov, který je nejstarší, byl založen kolem kostela sv. Petra a Pavla. Začalo se zde pohřbívat od roku 1789.⁵⁸ Hřbitov je pravděpodobně starý jako samotný kostel, který byl vystavěn roku 1352. Hřbitov byl ohraničený plaňkovým plotem a příkopem a sahal až k dnešní silnici. Z druhé strany sahal k cestě, která byla mezi kostelem a bývalými staveními. Vlivem let a přírodních živlů se dřevěný plot rozpadal a kostelní pahorek se stával oblíbeným místem pro děti a jejich hry. Po vydatných deštích se stávalo, že se na povrch dostávaly lidské kosti. Roku 1927 se městská rada usnesla, že kostel bude obehnan zdí. Zbylé hroby byly poté zrušeny a nalezené kosti pak znovu zakopány na novém hřbitově.⁵⁹

Druhý hřbitov se nalézal v místě, kde je dnes pomník obětem druhé světové války.⁶⁰ Začalo se zde pohřbívat poprvé roku 1789. *„Prvním pohřbeným na novém hřbitově byl devatenáctiletý Johan Gubasta“*.⁶¹ Hroby občanů Holýšova, Kvíčovic a Neuměře, byly oddělené. Na pravé straně se nacházely holýšovské hroby a na straně levé hroby obyvatel Kvíčovic a Neuměře. V přední části byly umístěny hroby dětí a v zadní hroby dospělých. Původní cihlová zeď nebyla příliš vysoká, proto byla v průběhu času navýšena. Zbytky zdiva jsou viditelné i dnes. Dole pak byla umístěna kaplička se zvonící a umíráčkem. *„Umíráček byl v průběhu první světové války zrekvírován pro válečné účely“*.⁶² Za druhé světové války byl tento hřbitov zrušen, ale i přesto se zde nacházely poměrně čerstvé hroby, jelikož tomu bylo teprve 12 let, co byl otevřen nový hřbitov při cestě do Staňkova. Při zrušení tohoto hřbitova u Pomníku padlých nabídli Němci pozůstalým možnost převozu ostatků na nový hřbitov. Ne každá rodina měla tuto možnost, některé rodiny byly již v této době

⁵⁸ POSLEDNÍ, s. 33.

⁵⁹ KUNDRATA, Petr, Holýšovské hřbitovy, *Holýšovský zpravodaj*, 2008, s. 4.

⁶⁰ POSLEDNÍ, s. 33.

⁶¹ KUNDRATA, *Holýšovské hřbitovy*, s. 4.

⁶² Tamtéž, s. 4.

odsunuty. Během velice krátké doby byl proveden návoz materiálu na celou plochu hřbitova, který toto místo vyvýšil oproti úrovni silnice. Velká část zdi byla stržena a vznikla vyvýšenina, kde Němci postavili památník holýšovským občanům padlým ve válce. *„Byl to úzký čtyřhran, na kterém byla velká německá orlice. Po obou stranách jehlanu pak byly vysoké stěny, na kterých byla jména padlých holýšovských vojáků. Památník se nacházel ve spodní části bývalého hřbitova na levé straně“.*⁶³ Po válce byl německý památník zrušen a plocha byla upravena na parčík, kam byl umístěn památník obětem II. světové války. Druhý holýšovský hřbitov byl využíván po dlouhých 140 let.⁶⁴

Třetí hřbitov je hřbitovem současným. Jsou zde pohřbeni hrdinové mezinárodního protifašistického odboje evropských národů ve druhé světové válce. Tyto hroby, významné svojí historií, jsou označeny dřevěnými kříži bílé barvy s údaji na tabulkách.⁶⁵ Plány na výstavbu tohoto hřbitova byly zahájeny již roku 1925 a samotná výstavba hřbitova začala roku 1927. Část pozemku patřila kvíčovickým majitelům, a tak musela být vykoupena. Ale nebyly to jen majetkové pozemkové poměry, které musely být urovnány. Roku 1928 byla výstavba hřbitova, dokončena. Roku 1929 byla provedena kolaudace a následná úprava hřbitova, například osázení stromy. Důležité bylo také vysvěcení hřbitova, které proběhlo za účasti představitelů církve a obce. Podle původních plánů měli být v přední části hřbitova pohřbíváni pouze katolíci, v zadní části vpravo lidé bez vyznání a v zadní části vlevo pak čeští bratři. Vůbec první pohřeb zde byl uskutečněn 11. prosince 1929. Dřívější hřbitov byl menší, v průběhu dalších let byl rozšířen do dnešní velikosti. Na hřbitově se také nachází obřadní síň, ve které je památník holýšovským obětem první světové války. Dříve byla volně přístupná, ale dnes je uzavřena. Na hřbitově se nenalézají jen hroby obyvatel Holýšova či obyvatel z okolních

⁶³ Tamtéž, s. 4–5.

⁶⁴ Tamtéž, s. 5.

⁶⁵ POSLEDNÍ, s. 33.

obcí, ale i hroby obětí z řad vězňů ze zajateckého a koncentračního tábora. „V zadní části hřbitova je urnový háj a kolumbárium. Bohužel v minulých letech došlo ke krádeži jedné z žulových koulí, umístěných u vstupních vrat, a tak byl poškozen nezaměnitelný ráz tohoto pietního místa“.⁶⁶ Vězni byli nasazováni na nejtěžší a nejnebezpečnější práce.

Takovou prací byla například práce v prachárně při plnění nábojnic střelným prachem. Proto není zarážející, že v takových těžkých podmínkách docházelo často k různým úmrtím. Některé mrtvoly byly potom převezeny na holýšovský hřbitov a tam pochovány. Po skončení války se na hřbitově nalézalo 23 hrobů, o které bylo postaráno. Postupem času se měnil počet hrobů, jejich vzhled a i přečíslování.⁶⁷ Původní tabulky a bílé kříže s černým okrajem byly nahrazeny obrubníky z betonových špalků. Uvnitř byla bílá šotolina a v záhlaví byl mramorový kvádr s pietní deskou.⁶⁸ Roku 1954 byla provedena exhumace čtyř francouzských zajatců a jejich ostatky byly převezeny do Francie. Další převoz se uskutečnil roku 1995, a to do Itálie. Jednalo se o šest italských zajatců. Po té zůstalo na hřbitově 13 hrobů. Roku 2004 se uskutečnil studijní zájezd do Holýšova vedený paní Luise Gutmann zastupující Pracovní společnost bývalého koncentračního tábora Flossenbürg a Pronásledovaných nacismem-Spolkem antifašistů spojený s uctěním památky obětí nacismu. Tato návštěva ukázala, že na hrobech vězňů z koncentračního tábora a na hrobech ruských zajatců byla uvedena jen čísla, žádná jména. Díky panu Ulrichu Fritzovi, archiváři Památníku bývalého koncentračního tábora Flossenbürg a Dr. Hansu Brennerovi, se podařilo tato jména vypátrat.⁶⁹ Byly proto zhotoveny nové pietní desky, a

⁶⁶ KUNDRATA, *Holýšovské hřbitovy*, s. 5.

⁶⁷ FIŠER, Jiří, *Válečné hroby na holýšovském hřbitově*, *Holýšovský zpravodaj*, 2008, s. 11.

⁶⁸ FIŠER, Jiří, *Válečné hroby*, Holýšov 2008, s. 1.

⁶⁹ FIŠER, *Válečné hroby na holýšovském hřbitově*, s. 11.

to díky panu Zdeňku Peroutkovi a Ulrichu Fritzovi a také místostarostovi Holýšova Rudolfu Köpplovi.⁷⁰

⁷⁰ FIŠER, *Válečné hroby*, s. 2.

4.3 Radnice

Výstavba samotné budovy radnice začala roku 1926. Zhotovením plánů stavby a kontrolou nad ní byl pověřen plzeňský architekt, Ing. Ernst Březina.⁷¹ Prvním starostou Holýšova se stal Josef Elsdörfer.⁷² Zadání tohoto projektu Ing. Březinovi se ukázalo jako správné rozhodnutí. Vznikl skutečně reprezentativní projekt budovy radnice. Z dokladů se dočteme: „...secesní styl vtiskl radnici autor návrhu Ing. E. Březina, který umístil tuto reprezentační stavbu při hlavní silnici Plzeň-Domažlice tak, že její hmotou zavřel vtípně původní náves. Hlavní vstup do radnice je zvýrazněn tvarovaným štítem, ukončen věžními hodinami a to tak, že nekonkuruje věži stávajícího kostela. Architektonické tvarosloví radnice svědčí o tom, že autor ho plně ovládl s bohatou tvaroslovou zásobou a bohatými řemeslnými prostředky docílil ostrého vymezení měšťanské stavby“.⁷³ Na projektu bylo zajímavé i to, že architekt nenavrhoval pouze budovu radnice, ale i její interiér. Ať už se jednalo o schodiště či nábytek. Návrhy židlí zhotovené holýšovským truhlářem Josefem Anderlem, je možné najít ve stavební dokumentaci.⁷⁴

Budova byla navržena jako víceúčelová, měla být nejen správním, ale i kulturním a vzdělávacím centrem Holýšova. Vrátime-li se k samotné konstrukci zjistíme, že ve sklepení budovy byl zřízen nejen prostor na uskladnění uhlí, ale i šatlava, která byla tvořena dvěma místnostmi o rozměrech 4,05×3,12 metru a 2,85×3,55 m. Do cel bylo možné vstoupit dvěma vchody, ať už to byl boční vchod, či schodiště samotné budovy. Šatlava byla využívána až do počátku války. Ve sklepě se také nacházela studna. Posuneme-li se o patro výše, tedy do přízemí zjistíme, že se zde nacházela veřejná knihovna, ale také kanceláře. O patro výše byl zřízen byt správce, dále pak kancelář, která sloužila správě obce a zasedací sál,

⁷¹ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 12.

⁷² VALEŠ, Jan, *Radnice, Holýšovský zpravodaj*, 2006, s. 9.

⁷³ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 13.

⁷⁴ VALEŠ, *Radnice*, s. 9.

spolu ještě s jednou místností a balkónem. Z přízemí do prvního patra bylo možné se dostat jak centrálním tak i bočním schodištěm umístěným ve výklenku budovy.⁷⁵

Díky zachovalé dokumentaci je známo, že samotné firmy vybíral buď architekt Březina, nebo probíhaly veřejné soutěže. Na stavbě budovy se podílely hlavně firmy z okolí Holýšova. Hrubou stavbu radnice prováděla firma Ergon Baresch & Josef Weber ze Stoda. Pan Ergon Baresch byl stavbyvedoucím. Ing. Karel Pičman z Domažlic byl pověřen rozvody kanalizace a vodovodní sítě. Truhlářskými pracemi nebyl záukolován pouze Josef Andrlé z Holýšova, ale i firma Franz Walzer z Chotěšova. Tesařské práce provedl pan Heicl, který byl majitelem místní parní pily. Kované zábradlí, které bylo chloubou radnice, vyrobila staňkovská firma Jana Mestla. Dále se na výzdobě veřejných prostor, ať už se jednalo o lustry či jiné věci, podílela plzeňská firma Emanuel Velebil. *„V dokumentaci si můžeme najít například účet firmy Karel Stengl, Holýšov na částku 1500 Kč, které si účtovala firma za výstavbu lešení a osazení písmen RATHAUS-RADNICE do průčelí stavby, nebo účet na 210 Kč za odborné elektroinstalace provedené místní firmou Augustina Bílka“.*⁷⁶

Lze říci, že dominantním prvkem budovy radnice je věž s hodinami. Věžní hodiny byly vyrobeny firmou Turmuhren-Fabrik. Jednalo se o německou firmu se sídlem v Kolíně. Díky razítku celního úředníka Ministerstva obchodu ze dne 28. dubna 1927 víme, že tyto hodiny dorazily do Československa. Konstrukci hodin tvořil jeden hodinový stroj. Pohyb ručiček byl rozváděn transmisemi, a to do čtyř ciferníků. Ciferníky byly vyrobeny ze skla a dosahovaly průměru 1,25 m a byly odlity z 15 mm silného skla. Součástí tohoto hodinového stroje byly i dva zvony, které byly z bronzu a měly váhu jeden 60 a druhý 90 kilogramů. Cena

⁷⁵ VALEŠ, *Holýšov v dobové fotografii*, s. 13.

⁷⁶ VALEŠ, *Radnice*, s. 9.

hodinového přístroje činila 4286 Kč, ale s montáží, se cena vyšplhala na 5472 Kč.⁷⁷

Dne 28. srpna 1927 byla radnice slavnostně otevřena pro veřejnost. Náklady na stavbu činily 350 000 Kč. Prvním českým starostou byl Rudolf Wacker. Byl to zároveň poslední předválečný starosta. Ve své funkci nepůsobil dlouho a byl nahrazen Franzem Swatoschem. Také on setrval na radnici jen krátce. Nebyl dost proříšský, a tak byl nahrazen Josefem Wienerem. I on byl ale zanedlouho vyměněn a starostou, se kterým byla říšská zákonodárná moc spokojena, se stal Artur Stöhr, saský Němec. V pozici starosty se udržel mnohem déle nežli jeho předchůdci, a to až do posledních dnů války. Za dobu jeho působení Stöhra dochází k úpravám radnice.

Roku 1940 byl zhotoven projekt, ve kterém byla navržena přestavba sklepení na dva ochranné kryty. Do obou místností se bylo možné dostat společnou chodbou. Byly zde zřízeny i nouzové průlezy, a to jeden u oploceného dvora a druhý u nákladní váhy. Díky zkrácení vstupní chodby v přízemí došlo k rozšíření místnosti, která potom sloužila pro potřeby pokladny a také jako kancelář správce této pokladny. Dle plánů byly v přízemí zřízeny další tři kanceláře. Jedna sloužila potřebám celního inspektora. Po zaslepení bočního schodiště vznikla v přízemí další kancelář. Místnosti v prvním patře zůstaly téměř beze změny, ale až na vybourání příčky mezi kuchyní a správcovým pokojem.

Před skončením války došlo na radnici k dalším úpravám. Vznikla nová kancelář a po vybourání bočního schodiště také písárna. 26. dubna 1945 byla při náletech spojenců na nádraží značně poškozena střecha radnice. 6. května 1945 po osvobození města spojeneckými vojsky nastala změna poměrů na radnici. „*V budově radnice vznikl Revoluční národní výbor, jejímž předsedou se dočasně stal Karel Vlček ze*

⁷⁷ VALEŠ, Holýšov v dobové fotografii, s. 14.

Staňkova".⁷⁸ Setrval zde ale jen krátce, potom se opět vrátil do domovské obce. Po něm nastoupil Jan Hübner. V těchto letech byl z průčelí radnice odstraněn nápis RATHAUS.⁷⁹

⁷⁸ VALEŠ, s. 11.

⁷⁹ Tamtéž, s. 11.

4.4 Kostel sv. Petra a Pavla

Výstavba gotického kostela byla zahájena roku 1352, zároveň se stavbou fary.⁸⁰ Jako farní je uveden roku 1384. Původně se jednalo o jednolodní stavbu nacházející se na vyvýšeném pahorku. Zda je tento pahorek dílem středověkých stavitelů či přírody se nezjistilo. Okolo kostela se nacházel hřbitov, který byl zrušen Josefem II. roku 1789. Kostel přečkal války husitské, ale během třicetileté války došlo k jeho částečnému zničení. Potom se skoro na sto let do roku 1743 stal z farního kostela kostelem filiálním.⁸¹ Roku 1745 byla provedena přestavba a kostel dostal barokní ráz, jeho věž byla kryta štíhlým jehlanem.⁸² Tato přestavba byla provedena z nařízení převora kláštera chotěšovského Kryštofa Schmidla. Roku 1745 se kostel stal opět farním.⁸³

4.4.1 Stavba kostela

Kostel tvoří obdélná loď a pětiboký presbytář, k němuž patří hranolová věž. Je zde také předsíň, která slouží jako hlavní vchod do svatyně. Při bližším prozkoumání zjistíme, že pod zdivem lodi vystupuje nad terén silnější zdivo, které buďto sloužilo jako předzáklad, či jako zdivo starší fáze stavby. Má šířku 130–140 cm a je z lomového kamene. Středověká loď je opatřena dvěma páry klenutých oken. Okenní i dveřní otvory jsou upraveny do barokního či novodobého stylu. Loď je kryta plochým omítnutým stropem. Kruchta, která stojí nad vstupem v západní zdi, je podepřena čtyřmi dřevěnými sloupy. Na původní kruchtě byl zobrazen nápis s datem 1743, který připomíná barokní přestavbu kostela.

Dnešní podoba kruchty vznikla pravděpodobně úpravou starší konstrukce. Dnes je zde zasazen znak chotěšovského kláštera s vyobrazenými letopočty 1913 a 1938, které mají symbolizovat opravy kostela. Jediná část zůstala gotická, a to triumfální oblouk, který je

⁸⁰ POSLEDNÍ, s. 33.

⁸¹ KUNDRATA, Petr, *Sakrální stavby a drobné památky na Holýšovsku*, Holýšov 2007, s. 1.

⁸² POSLEDNÍ, s. 33.

⁸³ KUNDRATA, *Sakrální stavby a drobné památky na Holýšovsku*, s. 2.

zhotoven z tesaných profilových kvádrů. Část kvádrů je načervenalá, což svědčí o tom, že kostel při nějaké pohromě vyhořel. Bohužel tato událost není v historických pramenech zachycena. Valená klenba a upravená klenutá okna jsou barokní. V letech 1741–1743 proběhla velká barokní přestavba kostela, a z tohoto období pochází hlavní oltář. Presbytář je upraven prostým způsobem, z jeho boční strany lze vstoupit do sakristie.

V polovině 18. století dochází k barokním úpravám, byla dostavěna barokní věž a vybudováno schodiště, které vede na emporu umístěnou v patře věže. „*Oratoř se do presbytáře otevírá velkým půlkruhovým otvorem*“.⁸⁴ Mezi druhým patrem věže a podkrovím jsou železné protipožární dveře. V posledním patře věže, tedy ve třetím, je umístěna zvonová stolice, na níž se nacházejí zvony, které jsou uloženy ve dvou úrovních nad sebou. Zmínka o nejstarším zvonu pochází z roku 1858. Tento zvon byl ale zanedlouho prodán a nahrazen zvonem o tři kila těžším. Dále se zde nalézaly další tři zvony, ale s příchodem první světové války byly odebrány. „*Dle farní kroniky lze usuzovat, že ve zvonici zůstal pouze po první světové válce jeden zvon*“.⁸⁵ Po této události byly zakoupeny tři zvony, jeden roku 1921 a dva roku 1926. Po druhé světové válce zde zůstaly jen dva zvony.

Na zdivo věže byl použit převážně lomový kámen. Na věži jejíž výška je 39 metrů je usazen velmi vysoký a štíhlý jehlan pobytý měděným plechem. Po schodišti se dostaneme na půdu lodi. Jsou zde umístěny štíty lodi z doby středověké, jež nesou známky požáru. Díky otvoru ve štítu je možné dostat se na půdu presbytáře. Když v polovině 18. století probíhala barokní přestavba, jejímž výsledkem byla předsíň v západním průčelí kostela.⁸⁶

⁸⁴ Tamtéž, s. 2.

⁸⁵ Tamtéž, s. 4.

⁸⁶ Tamtéž, s. 3.

Interiér kostela je velice skromný. Na hlavním oltáři je umístěn krásný obraz Panny Marie Zbraslavské z 18. století.⁸⁷ Pod ním se nachází obraz s patrony holýšovského kostela, sv. Petrem a sv. Pavlem. Dominantou oltáře jsou sochy patronů kláštera v Teplé, sv. Norberta a sv. Augustina. Také zde najdeme dva postranní oltáře, první Panny Marie a druhý Božího srdce. Roku 1900 byly zakoupeny varhany, které zdobí interiér kostela dodnes.

Křtitelnice je původní jen zčásti a to ze 17. století. Bohužel se už v kostele nenachází. Z roku 1685 se dochoval kalich, z pozdější doby 19. století pak série 12 obrazů Křížové cesty od Karla Ignáce Amerlinga.⁸⁸ Původní kazatelna byla nahrazena oltářem. V kostele je 24 lavic, které pochází z let 1898–1902.⁸⁹

⁸⁷ POSLEDNÍ, s. 33.

⁸⁸ Tamtéž, s. 33.

⁸⁹ KUNDRATA, *Sakrální stavby a drobné památky na Holýšovsku*, s. 3.

5 ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila zachytit historii města Holýšova v průběhu několika století. Dále jsem věnovala pozornost významným památkám, ať už se jednalo o předhistorické, středověké nálezy až po nejhorší období druhé světové války a vznik koncentračního tábora.

V první kapitole jsem uvedla všechny významné předhistorické památky a nálezy, přičemž jsem poukázala na rozličnost objevů na tomto malém prostoru. Za pozornost stojí i to, že se například dlouho nevědělo o existenci mohylových hrobů na katastru Holýšova. Byly vlastně objeveny náhodou. Při studiu pramenů a literatury jsem zjistila, že k tomuto tématu bylo vydáno velice málo publikací. Neexistuje téměř žádná rozsáhlejší příručka o historii a současnosti Holýšova, a tak bylo zpracování této bakalářské práce velmi ztíženo. Proto jsem přihlížela nejen k vydané literatuře, ale především jsem musela shromáždit mnoho novinových článků a existujících pramenů. Stěžejní kapitolou mé práce je historie města od jejích počátků až po současnost. V této kapitole se také zmiňuji, jak se měnil název města Holýšov v průběhu staletí. Od původního Hollysehovo přes Holissouo až po název Holýšov. Zaujaly mě i informace o poněmčování obyvatel obce v době třicetileté války, kdy se sem přistěhovali i rodilí Němci. Soužití Čechů a Němců probíhalo po další staletí bez větších problémů. Ty nastaly až v době po Mnichovském diktátu, kdy se většina Čechů musela z města doslova vystěhovat.

Pro město a jeho obyvatele byla velmi důležitá továrna, která vznikla na místě dřívější sklárny. Její poslední název byl SVA Holýšov. Prosperující podnik, ve kterém byla zaměstnána více jak polovina zdejší dospělé populace a množství zaměstnanců sem dojíždělo za prací z blízkého i vzdáleného okolí. V roce 2008, když začíná vleklá hospodářská krize, začíná upadat i výroba v holýšovské továrně. Některé obory zanikly již dříve. Poslední zaměstnanci z dalších profesí opouští podnik na přelomu roku 2008–2009. Všechny stroje a zařízení byly

odvezeny a zůstaly jen prázdné haly. Je to opravdu smutný konec tak významného podniku. Od této doby nejsou o továrně žádné zmínky. Proto jsem využila i ústních informací některých pamětníků a bývalých zaměstnanců podniku.

Při zpracování daného tématu jsem se obohatila o mnohé poznatky. Získala jsem větší nadhled ohledně historie města a problematiky sní spojenou.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENEŠ, JUSTOVÁ, Byli v Holýšově Keltové, *Holýšovský zpravodaj*, 2004.

FIŠER, Jiří, *Nacistický masakr ve Stodě 1945*, Holýšov 2010.

FIŠER, Jiří, *Podíl KT Flossenbürg – komando Holýšov*, Holýšov 2005.

FIŠER, Jiří, *Tam, kde stával Flossenbürg – Koncentrační tábor Holýšov*, Holýšov 2010.

FIŠER, Jiří, *Válečné hroby*, Holýšov 2008.

FIŠER, Jiří, *Válečné hroby na holýšovském hřbitově*, *Holýšovský zpravodaj*, 2008.

HAJČÍK, VOLEJNÍK, *Nezapomínáme – Fakta a data o památných dnech a událostech boje proti fašismu*, Praha 1956.

Kolektiv autorů, *Historie a současnost podnikání na Domažlicku*, Žehušice 2006.

Kolektiv autorů, *Sto let průmyslu v Holýšově*, Domažlice 1997.

KUNDRATA, Petr, *Holýšovské hřbitovy*, *Holýšovský zpravodaj*, 2005.

KUNDRATA, Petr, *Sakrální stavby a drobné památky na Holýšovsku*, Holýšov 2007.

POSLEDÍ, Václav, *Holýšov v historii a současnosti*, Domažlice 1973.

VALEŠ, Jan, *Holýšov a okolí v nejstarší fotografii*, Praha 2012.

VALEŠ, Jan, *Holýšov v dobové fotografii stavby*, Holýšov 2007.

VALEŠ, Jan, *Koncentrační tábor Holýšov*, *Holýšovský zpravodaj*, 2006.

VALEŠ, Jan, *Radnice*, *Holýšovský zpravodaj*, 2006.

VALEŠ, Jan, Ve Francii vyšla kniha o Holýšově, *Holýšovský zpravodaj*, 2008.

7 RESUMÉ

This bachelor's thesis on the Town Holýšov is focused on a general history of this town and some of its significant monuments. In the first chapter there are described the prehistoric monuments and discoveries in the area including urns, ceramics or Celtic coins.

In the next chapter, which is the most important in this thesis, the history of the city is analysed, from its beginning to the present. The emphasis was put on a formation of a glass factory that played an important role for the next development of the town. Here is also explained the origin of the name of the town and is discussed its ownership. At the end of this chapter a symbol and a flag of town are described.

In the third chapter the significant monuments and buildings in Holýšov are discussed. The first subsection deals with the concentration camp Holýšov where is discussed its connection to the Flossenburg concentration camp. There is also mentioned an article that shows a book written by Catrine Roux who tells about transports to this concentration camp.

The next subsection is about three cemeteries of Holýšov. The first was located next to the Church of Saint Peter and Paul, the second on the same place as a current memorial of killed citizens during the World War II and the third is a current cemetery, which is situated at the edge of Holýšov next to a main road in direction of Domažlice. A Town Hall is mentioned here as an architectural masterpiece. The very last of the important monument is the Church of Saint Peter and Paul that was built in 1352 and creates the dominant feature of the town.